

Mogelijkheden en onmogelijkheden van remediale hulp in het secundair onderwijs¹

Arjan Krijgsman

'Arjan, wil je even naar me luisteren? Ik heb nu een jongen in de tweede, Paul de Vries, ik denk dat jij hem wel kent. En die Paul, die maakt zulke rare fouten. Hij lijkt wel woordblind, of hoe noemen jullie dat ook al weer? O ja, dyslectisch. Ik denk dat jij als remedial teacher daarmee toch eens aan het werk moet, want op deze manier wordt het echt niks. Zal ik hem morgen in de pauze even naar je toe sturen?'

Als remedial teacher op een school in de buurt van Amsterdam werd ik vaak op deze manier aangesproken, wanneer ik door de gang liep. De boven geciteerde 'noodkreet' van een collega geeft al iets aan van de gevaren die de goedwillende en hardwerkende remedial teacher in de school bedreigen. De kreet lijkt te horen bij een praktijk die bepaald niet nastrevenswaardig is, maar die je helaas maar al te vaak tegenkomt. Je zou die praktijk als volgt kunnen beschrijven:

Op de school werken een of twee leraars die ook als remedial teacher actief zijn. Zij zijn op de hoogte van verschillende leerproblemen en kunnen die ook goed begeleiden. Als leerlingen vastlopen in de reguliere lessen, worden de remedial teachers ingeschakeld die dan min of meer de opdracht krijgen om de 'defecten te repareren', waarna de leerlingen - zo is dan de bedoeling - in de klas weer verder mee kunnen. Veel remedial teachers werken als het ware op een eiland, hebben een geïsoleerde positie. De zorg in de eerste lijn ontbreekt vaak op

scholen; bij problemen wordt meteen de tweedelijnszorg ingeschakeld.

Dat kan merkwaardige gevolgen hebben, zoals uit het volgende voorbeeld duidelijk wordt. Een remedial teacher begeleidde een leerling die bij Frans slecht presteerde. De lerares gaf aan haar leerlingen de proefwerken en overhoringen op de volgende manier: zij las een aantal zinnen in het Nederlands voor, die de leerlingen meteen in het Frans moesten opschrijven zonder dat het hun was toegestaan ook maar één woord Nederlands op papier te zetten. De remedial teacher werd daardoor voor een merkwaardig dilemma geplaatst. Moest zij nu de leerlingen gaan trainen in het correct omgaan met dit soort merkwaardige opdrachten? Of kon zij beter naar de leraar toe gaan met de mededeling dat het toch echt niet zo kon en dat er beter op een andere manier getoetst zou kunnen worden? Met het gevaar overigens dat de collega Frans roept dat de remedial teacher niets te maken heeft met dat wat er in haar lessen gebeurt, waarna de remedial teacher weer terug kan naar 'af'.

ORGANISATIE VAN DE REMEDIALE HULP

Wil remediale hulp binnen het secundair onderwijs echt een kans maken dan zal zij aan een aantal duidelijke voorwaarden moeten voldoen. Op die voorwaarden willen we hieronder ingaan.

VOORWAARDE 1

De remediale hulp moet gedragen worden door (een groot deel van) de leerkrachten.

Het invoeren van remediale hulp omdat het de 'hobby' van één of twee collega's of van de directeur is en zonder dat dit door het personeel wordt gedragen, is in de meeste gevallen vragen om moeilijkheden. Een groot deel van de leraars moet ervan overtuigd zijn dat het zinvol is om remediale hulp op school te gaan geven. Is invoering van systematische hulp geen gezamenlijke beslissing, dan krijgt men in veel gevallen te maken met actief of lijdelijk verzet. Onder leerkrachten leven dan vaak (al dan niet hardop uitgesproken) opvattingen als *'er wordt veel te veel aandacht gegeven aan leerlingen die hier eigenlijk niet thuishoren', 'de extra-faciliteiten zouden beter ten goede kunnen komen van een grotere groep leerlingen die er beter van zou kunnen profiteren'*. Openlijk en in de wandelgangen worden cynische opmerkingen gemaakt in de trant van *'iedereen lijkt wel dyslectisch tegenwoordig'* of *'als we zo doorgaan, komen er steeds meer kneuzen naar deze school en blijven de goede leerlingen weg'*. De samenwerking tussen leraars en remedial teachers is dan ook vaak ver te zoeken.

Wil men de remediale hulp binnen de school gaan opzetten, kan dan nooit als ad hoc-beslissing zijn, maar zal men zich zeer degelijk moeten voorbereiden. Dat kan bijvoorbeeld door voorlichtingsbijeenkomsten met deskundigen te organiseren, door op

pedagogische studiedagen uitgebreid met elkaar te praten over voor- en nadelen, over mogelijkheden en onmogelijkheden van de remediale hulp op de eigen school. Daarnaast kan deskundigheid de school in komen door leerkrachten te laten participeren in cursussen remediale hulp zoals ze nu ook meer en meer voor het secundair onderwijs worden gegeven.

De school zal uiteindelijk (min of meer) als geheel een keuze moeten maken voor een gericht en vooral ook systematisch zorgbreedtebeleid. Argumenten die bij zo'n keuze een rol kunnen spelen, zijn:

- het is toch onze morele plicht om leerlingen met leermoeilijkheden extra-steun te bieden;
- het zou toch een slechte zaak zijn wanneer leerlingen die in principe in staat moeten worden geacht het diploma van onze school te behalen op grond van een partieel defect onze school zouden moeten verlaten;
- door het geven van hulp kunnen wij ons naar andere scholen profileren, wat onze naam zeker ten goede zal komen.

VOORWAARDE 2

De remediale hulp moet binnen de school niet geïsoleerd zijn.

Binnen de school zou er een hechte samenwerking moeten zijn tussen het leraren-corps en de remedial teacher(s). Remediale hulp is eigenlijk niet goed mogelijk wanneer leraars en remedial teacher(s) totaal los van elkaar opereren en wanneer de inhoud van de reguliere lessen en die van de steunlessen twee totaal verschillende zaken zouden zijn. De didactiek van die reguliere lessen moet lijken op de didactiek van de steunlessen, waardoor de herkenbaarheid voor de leerlingen wordt vergroot. Vakleerkrachten en remedial teachers moeten elkaar aanvullen. De remedial teacher moet bereid zijn naar de leerkracht te luisteren en moet

zoveel mogelijk samen met hem/haar aan de oplossing van de geconstateerde problemen werken.

Als het goed is, begint de hulp in de eerste lijn en proberen leerkrachten geconstateerde problemen zoveel mogelijk zelf direct binnen de klassituatie te behandelen. Uiteraard moeten zij daarbij geholpen worden door de remedial teacher, aan wie zij steeds advies kunnen vragen. De remedial teacher zal zelf de hulp ter hand nemen, wanneer leraren het niet verder weten en gespecialiseerde kennis voor de begeleiding noodzakelijk is. Kenmerk voor een gezonde situatie is dat leerkrachten er niet meteen toe overgaan probleemleerlingen af te schuiven naar de specialist in de school. Als leraar ben je steeds medeverantwoordelijk voor de oplossing van het probleem; het mag niet zo zijn dat je 'er van af bent' zodra de remedial teacher wordt ingeschakeld.

VOORWAARDE 3

Er moet binnen de school een brede deskundigheid op het gebied van de remediale hulp voorhanden zijn.

Voldoende deskundigheid wil in elk geval zeggen: meer dan deskundigheid bij uitsluitend de remedial teachers. Alle leraars zouden moeten beschikken over een zekere basiskennis om niet al te ernstige problemen zelf in of buiten de klassituatie te kunnen oplossen. Basiskennis wil bijvoorbeeld zeggen basale orthodidactische kennis waarmee verhinderd kan worden dat leerlingen met lees- en spellingproblemen extra hinder van hun handicap ondervinden. Zo kan bijvoorbeeld bij de moderne vreemde talen gewerkt worden aan het vergroten van de kennis van de klank-tekencoppelingen waardoor spellingproblemen bij Engels en Frans kunnen worden verkleind. Zij moeten daarnaast inzicht hebben in de specifieke deskundigheid van de remedial teachers. Zij zouden op de hoogte moeten zijn van de

mate waarin hij/zij professionele hulp kan bieden en van de inhoud daarvan. Ten slotte is ook het beschikken over praktische kennis met betrekking tot de behoeften van bijvoorbeeld dyslectische leerlingen van belang. Wij doelen hier op de problemen die dyslectische leerlingen ondervinden bij het corrigeren van oefeningen van het bord, of op de nadelige gevolgen van een slechte layout bij proefwerken speciaal voor hen.

VOORWAARDE 4

De school moet beschikken over één of meer vaste goed opgeleide remedial teachers.

Remedial teaching mag - als ze succesvol wil zijn - nooit als sluitpost beschouwd worden. Dat wil zeggen goede systematische hulp wordt sterk bedreigd door een praktijk waarin de remedial teachers per jaar wisselen, waarin leerkrachten op grond van toevallige (organisatorische) factoren het remediale werk moeten gaan doen etc. De op diverse terreinen goed opgeleide remedial teacher moet om verschillende redenen een duidelijk vastomlijnde en herkenbare positie binnen de school bekleden.

VOORWAARDE 5

De remedial teacher(s) moet(en) over voldoende faciliteiten en middelen beschikken.

De remedial teacher moet als een professional kunnen werken. Dat wil zeggen dat hij over voldoende faciliteiten en middelen moet kunnen beschikken. We noemen hier:

1 Tijd

Een remedial teacher die de taken die hieronder worden genoemd, goed wil kunnen uitvoeren moet voor een redelijk aantal uren van de lestaak vrijgesteld worden. Een aantal van vier uur geeft al aardig wat mogelijkheden om goed te functioneren.

2 Ruimte

Als het goed is, beschikt de remedial teacher over een ruimte in de school waarin met leerlingen gewerkt kan worden, waarin hij/zij ouders kan ontvangen, met collega's kan overleggen etc.

3 Geld en middelen

De remedial teacher beschikt idealiter in zijn/haar werkruimte over een orthotheek waarin de op school gebruikte handboeken te vinden zijn, het voor de begeleiding benodigde materiaal en liefst ook een computer waarop met verschillende remediale programma's kan worden gewerkt.

WAARUIT BESTAAT HET TAKENPAKKET VAN DE REMEDIAL TEACHER?

De taken van de remedial teacher kunnen zo ruim omschreven worden dat één of twee mensen er gemakkelijk een hele dag-taak mee zouden kunnen vullen. Omdat we hier zoveel mogelijk van de bestaande realiteit willen uitgaan, waarin in de meeste gevallen slechts een beperkt aantal uren ter beschikking wordt gesteld, beschrijven we hieronder een pakket dat in een redelijk aantal scholen in Vlaanderen gerealiseerd zou kunnen worden. De taken van de remedial teacher zijn:

1 Signalering van leerproblemen

Omdat het vroegtijdig signaleren van problemen die de schoolloopbaan van leerlingen in gevaar kunnen brengen van groot belang is, wordt aan het begin van de eerste graad één of een aantal signaleringstoetsen afgenomen. Naast de spellingtoets zou men nog een lees- en/of rekentoets aan de leerlingen kunnen voorleggen. Op grond van de resultaten hiervan wordt een groep leerlingen geselecteerd die mogelijk voor begeleiding in aanmerking moet komen.

2 Verdere diagnostisering van de gesignaleerde problemen

Om een goed zicht te krijgen over de ernst, oorzaak en aard van de gesignaleerde problemen worden diagnostische toetsen afgenomen en/of gesprekken gevoerd. Op grond hiervan worden handelingsplannen opgesteld die als het ware leidraad en programma voor de begeleiding vormen. Deze plannen zouden zo geschreven moeten worden dat de uitvoering van bepaalde delen ook door andere collega's gedaan kan worden.

3 Het schrijven van handelingsplannen en het uitvoeren van de begeleiding

Een goed handelingsplan omvat naast de gegevens van signalering en diagnostisering een duidelijke tijdplanning, een overzicht van te gebruiken materialen, een omschrijving van de te bereiken doelen. Het is van belang de doelstellingen zoveel mogelijk te kwantificeren, waardoor het handelen van de remedial teachers voor ouders, leerling, directeur, collega's e.d. doorzichtig wordt.

4 Het voorlichten en bijscholen van collega's

Omdat - zoals hierboven al werd betoogd - het werken in een geïsoleerde situatie niet tot de gewenste resultaten kan leiden, moet ervoor gezorgd worden dat de vakleerkrachten over een zekere basisdeskundigheid beschikken. Dat kan onder andere gebeuren door het beleggen van voorlichtingsbijeenkomsten waarbij de gekwalificeerde remedial teacher algemene informatie verschaft, het schrijven van voorlichtende artikelen voor collega's, het overleggen met vaksecties etc. Daarnaast speelt het overleg met leraars over leerlingen met problemen uiteraard een belangrijke rol.

5 Het onderhouden van contacten buiten de school

Om een beter zicht te krijgen op problemen van leerlingen is het soms van belang om contact te zoeken met leraars uit het basis-

onderwijs die deze leerlingen onder hun hoede hebben gehad. Daarnaast is het belangrijk dat ouders van leerlingen die begeleiding krijgen, steeds zo goed mogelijk op de hoogte worden gesteld van het verloop van de begeleiding etc. Ten slotte kunnen contacten met PMS-centra en de inspectie zinvol zijn.

6 Het bijhouden van de vakliteratuur en het opzetten en uitbreiden van de orthotheek

Om bij te blijven (en om de collega's up-to-date te houden) is de remedial teacher op de hoogte van nieuwe ontwikkelingen. Belangrijke publikaties heeft hij/zij ter beschikking in de orthotheek en/of stelt hij/zij aan de collega's ter hand. Verder is de remedial teacher natuurlijk verantwoordelijk voor de aanschaf en het onderhoud van materialen die bij de begeleiding van leerlingen wordt gebruikt.

Het zal iedereen duidelijk zijn dat deze lijst sterk uitgebreid zou kunnen worden. Omdat we in de praktijk echter in de meeste gevallen nog steeds met beperkte mogelijkheden te maken hebben, hebben we ons hier tot

een 'minimummodel' beperkt. Ook al worden er vier uren door de directie ter beschikking gesteld, dan zal men aan de takenlijst hierboven nog de handen vol hebben.

Het moet scholen duidelijk zijn dat ook hier geldt 'goedkoop is duurkoop'. Het opzetten van remediale hulp zonder dat aan de minimum-voorwaarden hiervoor is voldaan, het te sterk beperken van het takenpakket van de remedial teacher en het ter beschikking stellen van te weinig faciliteiten en middelen zal vrijwel steeds tot mislukking en teleurstelling leiden, alle goede bedoelingen van hardwerkende idealisten ten spijt. Wie ernst wil maken met remediale hulp zal van tevoren zeer zorgvuldig moeten overwegen, wat het hem waard is. Wie (op zijn Hollands gezegd) 'voor een dubbeltje op de eerste rang wil zitten', kan er beter vooralsnog maar niet aan beginnen.

*Arjan Krijgsman
Centrum voor Taalleerproblemen
Instituut voor Didactiek en Onderwijspraktijk
Vrije Universiteit Amsterdam
De Boelelaan 1115
NL-1081 HV Amsterdam*

NOOT

- 1 Dit artikel is de neerslag van een lezing gehouden op het tweede CBL-congres over *Remediëring en sociaal-emotionele begeleiding in het S.O.*, dat op 13 oktober 1995 in Antwerpen (Witrijk) plaats vond.